

173

TERMÉSZETRAJZI FÜZETEK

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MŰZEUM.

SZERKESZTI

HERMAN OTTÓ.

SZAKSZERKESZTŐK:

FRIVALDSZKY J., JANKA VICTOR, SCHMIDT SÁNDOR.

NYOLCZADIK KÖTET

1884. 3. FÜZET, JULIUS-SEPT.

HÁROM KÖNYOMATU (EGY SZINES) TÁBLÁVAL.

NATURHISTORISCHE HEFTE.

HERAUSGEGEBEN VOM UNGARISCHEN NATIONAL-MUSEUM

REDIGIRT VON

OTTO HERMAN.

FACHREDACTEURE:

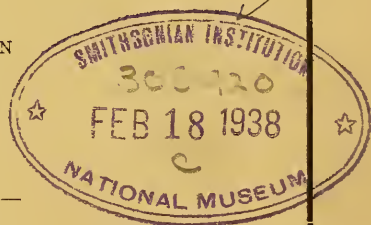
JOHANN v. FRIVALDSZKY, VICTOR v. JANKA, ALEXANDER SCHMIDT.

ACHTER BAND

1884. HEFT 3, JULI-SEPT.

MIT DREI LITHOGRAPHIRTEN TAFELN
UND EINER

REVUE FÜR DAS AUSLAND.

BUDAPEST.

A MAGYAR NEMZETI MUZEUM TULAJDONA.

TARTALOM.

	Lap
Dr. ÖRLEY LASZLÓ. A Serpula-félék légzési viszonyairól, különös tekintettel bőrük festőanyagára	137
JANKA VICTOR. Trifolieae et Loteae florum europaeae	145
HALAVÁTS GYULA. Új alakok Magyarország mediterránkorú faunájából. (IV. tábla)	171
FRANZENAU ÁGOSTON. Heterolepa, egy új genus a foraminiferák rendjében. (V. tábla)	181
MOCSÁRY SÁNDOR. Jellemző adatok Erdély hártaröpű rovarainak faunájához	185
Dr. MADARÁSZ GYULA. Rendellenes szinezésű madarak a magyar nemzeti Múzeum gyűjteményében (VI. tábla)	187

Inhalt der Revue.

VICTOR VON JANKA. Trifolieae et Loteae florum europaeae	199
Dr. L. ÖRLEY. Über die Athmung der Serpulaceen im Allgemeinen, mit besonderer Rücksicht auf den Werth ihrer Haut-Pigmente	199
JULIUS HALAVÁTS. Neue Gasteropoden-Formen aus der Mediterranen-Fauna von Ungarn (Taf. IV.)	208
AUGUST FRANZENAU. Heterolepa, eine neue Gattung aus der Ordnung der Foraminiferen (Taf. V.)	214
ALEXANDER MOCSÁRY. Charakteristische Daten zur Hymenopterenfauna Siebenbürgens	218
Dr. JULIUS VON MADARÁSZ. Über abnorm gefärbte Vögel in der Sammlung des ung. Nat.-Museum (Taf. VI.)	227
<i>Megjegyzés. — Anmerkung</i>	239

ÚJ ALAKOK

MAGYARORSZÁG MEDITERRÁNKORÚ FAUNÁJÁBÓL.

HALAVÁTS GYULÁ-tól.

(IV. tábla.)

Az osztrák cs. kir. földtani intézet «Abhandlungen der k. k. geol. R. Anst.» című folyóiratának III. és IV. kötetét ismeretesen HÖRNES MÓR-nak «Die fossilen Mollusken des Tertiärbeckens von Wien» című nagy műve képezi. E munka 1-ső füzeté 1851-ben jelent meg. HÖRNES M. e műben a neogén æra mind a három emeletének faunáját írja le, de eleinte, szorosan a címhez ragaszkodva, csakis a bécsi medence előfordulásaira szorítkozik, s csak később tért el ettől s más helyekre is kiterjeszkedett. Ezen körülmény, s az, hogy azóta számos új hely s velök új alakok fődöztettek fel, főleg azonban az, hogy az elmúlt 30 év alatt a palæontologia igen előre haladt, már rég kívánatosá tették ezen mű kiegészítését, az anyagnak újra való feldolgozását és csak üdvözölni lehetett a tudós palæontolog fiának, HÖRNES RUDOLF gráci z tanárnak azon elhatározását, hogy — szövetkezővén AUINGER M.-el — e nagy munkára vállalkozott. Művek «Die Gasteropoden der Meeres-Ablagerungen der ersten und zweiten Miocenen Mediterranen-Stufe» cím alatt ugyancsak az «Abhandlungen d. k. k. G. R. A.»-ban jelenik meg, s ennek XII. kötetét képezi.* Eddig 3 füzet hagyta el a sajtót, melyben a *Conus*, *Oliva*, *Ancillaria*, *Cypræa*, *Ovula*, *Erato*, *Eratopsis*, *Marginella*, *Ringicula*, *Voluta*, *Mitra*, *Columbella*, *Terebra*, *Buccinum*, *Purpura* családokat képviselő alakok tárgyalatnak.

HÖRNES R. és AUINGER M. e művekben míg egyrészt megszorítják a hatáskört azáltal, hogy csak a mediterrán emelet faunáját tárgyalják, addig másrészt annyiban tágitják azt, hogy az egész osztrák-magyar monarchia előfordulásait felölelik. Sokkal fontosabb azonban azon lépésük,

* Időközben e munka folytatása A. HÖLDER kiadásában jelenik meg.

A szerk.

hogy a CHENU-ADAMS-féle rendszerhez csatlakozva dolgozzák fel az anyagot. De nem e rendszer, hanem — hogy áthidalják a régi művet az újjal — HÖRNES MÓR sorrendjében tárgyalják az egyes családokat.

Nekem egy időben alkalmam volt a m. kir. földtani intézet gyűjteményeiben lévő és Lapugyról származó gazdag faunát feldolgozni. Amint időközben HÖRNES R. és AUINGER M. munkája megjelent, hozzá fogtam a revideáláshoz s ez alkalommal kiterjeszkedtem a m. kir. földtani intézetnél meglévő többi előfordulásokra is. Így néhány új alakra bukkantam, a melyeknek leírását az alábbiakban van szerencsém közzétenni.

Szabadjon még azt is megemlíteni, hogy ezen itt tárgyalandó új alakokra nézve HÖRNES RUDOLF úr nézetét is megtudtam, mely az enyémmel megegyezett.

I. A CONUSOK CSALÁDJA.

HÖRNES RUDOLF és AUINGER M. műve szerint az osztrák-magyar monarchia mediterrán korú rétegeiben a Conusok 52 alakkal vannak képviselve, melyek az ADAMS-féle rendszer *Stephanoconus*, *Dendroconus*, *Lithoconus*, *Leptoconus*, *Rhizoconus* és *Chelyconus* nemei között oszlanak meg.

Ezen 52 alak közül hazánk ekorú rétegeiben 39 alak fordul elő, melyek közül 22 közös, míg 16 csakis nálunk találtatott. Ez utóbbiak számát ezúttal kettővel, ú. m. :

Conus (*Chelyconus*) Böckhi n. form.

“ “ fusiformis n. form.

Hidasról növelhetem.

A Conusoknak hazánk mediterránkorú rétegeiben való elterjedését a következő táblázat tünteti fel : *

* Az előfordulási jelzést illetőleg :

| = R. HÖRNES és M. AUINGER - művében közölt oly előfordulás, melyet nekem nem sikerült konstatálni ;

+ = közölt és általam is konstatált előfordulás ;

‡ = nem közölt, de általam konstatált előfordulás.

Familia: Conoidæ	Lapugy	Bujtúr	Nemesest	Kostej	Felménes	Jablancza	Szilágy-Somlyó	Szobb	Letkés	Baán	Hidas	Pécsvár	Pölske	Ritzing	Fraknóvárakja
Stephanoconus Stachei, R. HÖRN. & AU.	+	+	+
Dendroconus Mojsvari, R. HÖRN. & AU.	+
« Neugeboreni, R. HÖRN. & AU.
« Austriacus, R. HÖRN. & AU.	+
« Daciæ, R. HÖRN. & AU.	+	+
« Loroisi, KIENER	+	.	+
« Voelauensis, R. HÖRN. & AU.	+	+
« subaristriatus, DA COSTA	+	.	.	+	.	+	.	+	+
« Steindachneri, R. HÖRN. & AU.	+	+
Lithoconus Aldrovandi, Brocc.	
« Karreri, R. HÖRN. & AU.	+
« Neumayeri, R. HÖRN. & AU.	+
« Mercati, Brocc.	+	.	.	+	+	+	.	+		
« Titzei, R. HÖRN. & AU.	+	+
« Hungaricus, R. HÖRN. & AU.	+	.	.	+	.	+
« Cacellensis, DA COSTA	+
Leptoconus Tarbellianus, GRAT.	+	+
« Haueri, PARTSCH.	+
« Puschi, MICH.	+	.	+	+	.	+	.	+	.	+	
« extensus, PARTSCH.	+	.	+		.	.	.	+	
« antediluvianus, BRUG.	+	
« Dujardini, DESH.	+		.	+	+	.	+	.	+	.	+
« Brezinae, R. HÖRN. & AU.	+	+	.	+	.	.	.	+	.	+	+	.	+		+
Rhizoconus ponderosus, Brocc.	+	+	.	.	+	.	.	+	.	.	+	.	.	.	
Chelyconus Transsylvanicus, R. HÖRN. & AU.	+
« Sturi, R. HÖRN. & AU.	+	+
« Otillæ, R. HÖRN. & AU.	+	+
« Lapugyensis R. HÖRN. & AU.	+	.	.	+	.	.	.	+
« NOE, Brocc.	+
« Suessi, R. HÖRN. & AU.	+	+	+

Familia: Conoidæ	Lapügy	Bujtúr	Nemesest	Kostej	Felménés	Jablancza	Szilágy-Somlyó	Szobb	Létkés	Báán	Hidas	Pécsvár	Pööske	Ritzing	Fraknóváralfa
	<i>Chelyconus prælongus</i> , R. HÖRN. & AU. ---	+
« <i>fusiformis</i> , nov. form. ---	+
« <i>Ensesfeldensis</i> , R. HÖRN. & AU. ---	+	+			.	.	.	+
« <i>fuscocingulatus</i> , BROCC. ---	+	+	.	.	.	+
« <i>Vindobonensis</i> , PARTSCH ---	+		
« <i>Mariæ</i> , R. HÖRN. & AU. ---	+		
« <i>ventricosus</i> , BRONN ---	+	+	+	.	.	+	.	.	.	
« <i>Böckhi</i> , nov. form. ---	+
« <i>rotundus</i> , R. HÖRN. & AU. ---	+	.	.	+	.	.	.	+
« <i>Schröckingeri</i> R. HÖRN. & AU. ---	
« <i>olivæformis</i> , R. HÖRN. & AU. ---	+	+
Összesen ---	37	8	5	14	3	5	2	15	2	2	7	1	2	6	13

1. *Conus (Chelyconus) Böckhi*, nov. form.

IV. tábla, 1. ábra.

Héja vastag, kúpalakú, mérsékelt kiálló tekerescsel, mely általában homorú, mi az egyes tekervényekre is áll, melyeken egy sekély csatorna vonul végig, s mely tekervényeket mély varrányok választanak el egymástól. Az utolsó tekervény felszínét többé-kevésbé erős S alakú növesi vonalak és haránt futó barna szaggatott vonalokból álló színezés fedi, mely színes vonalaknak megfelelően a héj alsó részén 3—4 ráncz emelkedik ki. Szájnyílása keskeny, alsó részében kiszélesedve. A felső kivágás mérsékelt nagy. Orsóját a belső ajak csak kevésbé vastagítja meg, az összehúzott növesi vonalak által alkotott külső daganat meglehetősen nagy.

A szóban álló *conus* alak közel áll a *Conus ventricosus*, Bronn.-hoz, különbözik azonban ettől valamivel karcsúbb alakja, tekercsének kiemelkedettsége, a tekervények felső részén a vonalozás hiánya, főleg azonban színezése által, mely a *C. ventricosus*-nál rendetlenül helyezkedett és megszagatott foltokból, míg a *C. Böckhi*-nél kissé ritkán álló, csak kevésbé szaggatott vonalokból áll; eltérő még a héj alsó része is, melyen amannál sűrűn egymás mellett lévő barázdák vannak, míg alakunknál 3—4 ráncz emelkedik ki.

Ez új alakot BöCKH JÁNOS m. kir. osztálytanácsos úrnak, a m. kir. földtani intézet igazgatójának tiszteletére neveztem el.

A lerajzolt példány

hossza $47 \frac{m}{m}$,
szélessége $28 \frac{m}{m}$.

Találták *Hidason* (Baranyam.), honnét azonban csak a lerajzolt, alján kissé csonka példány került elő.

2. *Conus (Chelyconus) fusiformis*, nov. form.

IV. tábla, 2. ábra.

Héja karcosú, orsóalakú, magas tekerescsel. Az egyes tekervények, melyeket határozott varrány határol, valamint a tekeres, egyenesek. A héj felszíne, — eltekintve a növesi vonalaktól, melyek nagyon elnyult S alakúak s a száj felső részének igen csekély kivágását jelzik — síma, s csakis alsó részén van néhány széles barázda, melyek alul hirtelen tömörülnek s daganatot hoznak létre. Orsóját a belső ajak csak kis mértékben vastagítja meg. Szájnyílása keskeny.

A *Conus fusiformis* közel áll a *C. praelongus*, R. Hörn. & Au.-hez, különbözik azonban ettől már első tekintetre orsóra emlékeztető alakja által.

Közelebb szemügyre véve pedig e két alak jellemző tulajdonságait, azt látjuk, hogy míg a *C. praelongus*-nál a tekeres és az egyes tekervények kissé domborúak, addig azok alakunknál az egyenestől alig térnek el. Az előbbeninek első tekervényei gyöngyösek, mi itt hiányzik, míg a mi alakunk varrányai sokkal határozottabbak mint amazé. A fő különbség azonban a héj külsejében van, mely ott, még a tekeresen is, kiemelkedő, a héj alja felé mindinkább határozottabb alakú harántvonalakkal díszes, míg a *C. fusiformis* felülete síma, s csak alján van néhány szélesebb barázda.

A lerajzolt példány

magassága $36 \frac{m}{m}$,
szélessége $17 \frac{m}{m}$.

Előfordult *Hidason* (Baranyam.), honnét csakis a lerajzolt példányt bírjuk.

II. A CYPRAEÁK CSALÁDJÁ.

A cypraeák családját HÖRNES R. és AUINGER M. szerint 13 alak képviseli, melyek az ADAMS-féle rendszer *Cypraea*, *Luponia*, *Aricia*, *Cypraeovula*, *Trivia* és *Pustularia* nemei közt oszlanak meg. Ezen 13 alak közül

közös 9, 2 alak ellenben csakis hazánk helyein találtatott, melyeknek számát Lapugyról származó egy alakkal, a *Cypræa (Pustularia) R. Hörnesi*, nov. form.-al szaporíthatom.

A magyarországi mediterránkorú rétegekben való elterjedésüket a következő táblázat tünteti fel:

Familia: Cypræidæ	Lapugy	Bujtur	Nemesest	Kostej	Felménes	Szobb	Hidas	Ritzing	Fraknóvárallya
<i>Luponia fabigina</i> , LMK	+	.	+
" <i>sanguinolenta</i> , GMEL.	+		.	+	.	.	+	.	+
<i>Aricia leporina</i> , LMK.	+
" <i>Lanciæ</i> , BRUS.	+	.	.	+	+	+	.	+	.
" <i>amygdalum</i> , BROCC.	+
" <i>Brochii</i> , DESH.		+	.	.	
" <i>Neugeboreni</i> , R. HÖRN. & AU.	+
<i>Cypræovula eratoformis</i> , R. HÖRN & AU.	+
<i>Trivia affinis</i> , DUJ.	+	.	.	+	.	+	.	.	.
" <i>europæa</i> , MONT.	+	+	.	.	
<i>Pustularia Duclosiana</i> , BAST	+	
" R. HÖRNESI, NOV. FORM.	+

***Cypræa (Pustularia) R. Hörnesi*, nov. form.**

IV. tábla, 3. ábra.

Héja tojásdad alakú, hátán rendetlenül elhintett apróbb-nagyobb hólyagocskákkal, melyek a barna alapból fehér színben emelkednek ki s csak az alap széléig terjednek, a héj közepén pedig megszakadva, egy síma szalag keletkezik. Szájnyílása keskeny, mindkét végén kissé hátrahajló. A jobb ajakon sok, tömötten egymás mellett álló apró fogacska van, míg a bal ajak hasonló apró, de valamivel kevesebb fogacskával díszes, melyek kissé a héj belső részébe is behúzódnak.

Alakunk a *C. Duclosiana*, Bast. kevesebbé díszes rokona, melytől általános alakján kívül főleg azáltal különbözik, hogy annak több rendbeli diszítése ennél hiányzik. Így a *C. Duclosiana* hátán végig vonuló széles barázda itt nincs meg; annak szájnyílása a héjon túl is terjeszkedik, míg alakunknál a héj keretén belől marad; a *C. Duclosiana* szájszélét diszítő fogacsokák borda-alakú emelkedésekként kifelé, majdnem a héj széléig ter-

jeszkednek, míg a C. R. Hörnesi-nél ez sincs, s csak fiatal példányoknál látható némi hasonlóság, de később ez is elenyészik.

Ez új alakot dr. HÖRNES RUDOLF gráci egyet. tanár úr tiszteletére az ő nevével ruházom föl.

Lapugyról a m. kir. földtani intézet 3 különböző nagyságú példányt bír, melyeknek méretei:

	I.	II.	III.
a héj magassága --- ---	16 $\frac{m}{m}$	15 $\frac{m}{m}$	12 $\frac{m}{m}$
a héj szélessége --- ---	13 "	11 "	8 "

III. A MITRÁK CSALÁDJÁ.

A mitrák családja az osztrák-magyar monarchia mediterránkorú rétegeiben 27 alak által van képviselve, melyek az ADAMS-féle rendszer *Mitra*, *Nebularia*, *Cancilla*, *Volutomitra*, *Costellaria*, *Callithea* és *Cylindra* nemei közt oszlanak meg. — E 27 alak közül 17 közös, míg 7 pusztán hazánkban fordul elő s ezek számát egygyel, a *Mitra* (*Costellaria*) *Szobbiensis*, nov. form.-mal szaporíthatom.

A hazánkban talált 25 alak elterjedését a következő táblázatban közlöm:

Familia: Mitrinæ	Lapugy	Bujtur	Kostej	Szobb	Letkés	Ritzing	Fraknóváralja
<i>Mitra fusiformis</i> , BROCC. --- --- --- ---	+		.	+	.	.	.
« <i>Hilberi</i> , R. HÖRN. & AU. --- --- --- ---	+
« <i>Brusinæ</i> , R. HÖRN. & AU. --- --- --- ---	
« <i>goniophora</i> , BELL. --- --- --- ---	+		.	+	.		.
« <i>Bellardii</i> , R. HÖRN. & AU. --- --- --- ---	+
« <i>incognita</i> , BAST. --- --- --- ---	+
« <i>Bouei</i> , R. HÖRN & AU. --- --- --- ---	+
« <i>tenuistriata</i> , DUJ. --- --- --- ---	
<i>Nebularia serobiculata</i> , BROCC. --- --- --- ---	+		+	+	.	.	.
<i>Cancilla striatosulcata</i> , BELL. --- --- --- ---	
<i>Volutomitra ebenus</i> , LMK. --- --- --- ---	+	.		+	.	.	.
<i>Costellaria Szobbiensis</i> , nov. form. --- --- --- ---	.	.	.	+	.	.	.
« <i>intermittens</i> , R. HÖRN. & AU. --- --- --- ---	+		+	.	+	.	.
« <i>recticosta</i> , BELL. --- --- --- ---	

Famila: Mitrinæ	Lapugy	Bujtur	Kostej	Szobb	Lothkés	Ritzing	Fraknóvárálja
Costellaria Borsoni, BELL.	—
Callithea eupressina, BROCC	+	.	+	+	.	.	—
« Michelotti, M. HÖRN.	+
« Fuchsi, R. HÖRN. & AU.	!
Mitra obsoleta, BROCC	
« Partsch, M. HÖRN.	
« Laubei, R. HÖRN. & AU.	
« Lapugyensis, R. HÖRN. & AU.
« Neugeboreni, R. HÖRN. & AU.	!
« Sturi, R. HÖRN. & AU.	+
Cylindria transsylvanica, R. HÖRN. & AU.	+

Mitra (Costellaria) Szobbiensis, nov. form.

IV. tábla, 5. ábra.

Szobbról származó 2 mitrát találtam a m. kir. földtani intézet gyűjteményeiben, melyek a R. HÖRNES és AUINGER M. által leírt *M. intermittens*-szel igen közeli rokonságban állnak ugyan, de a héj gazdagabb diszítése által ettől különböznek. A *M. intermittens* ugyanis csak hosszásági-, míg a szobbi példányok egyuttal határozott haránt bordákkal is diszítve vannak, úgy, hogy új alaknak kellett tartanom, a mely nézetemben HÖRNES RUDOLF úr is megerősített.

A *Mitra Szobbiensis* héja karesú orsó-alak. A tekercs, eltekintve az embrionalis tekervényektől, melyek példányainkon le vannak törve, 9, majdnem lapos, varrányok által határozottan elkülönülő tekervényből áll. A felső 3 tekervény teljesen síma s csak a következők vannak, számban és vastagságban mindinkább növekedő, ritkán elhelyezkedő hosszásági és sűrűn egymás mellé sorakozó, fonálszerű, pusztá szemmel is fölismerhető haránt bordák által fedve, mely utóbbiak az utolsó tekervény alsó részén a legnagyobbak. Szájnyílása hosszúkas, szűk, a jobb ajak belől sűrűn ráncos. Az orsót 4 ráncz disziti.

A lerajzolt példány méretei:

a héj magassága $17 \frac{m}{m}$,

a héj szélessége $4 \frac{m}{m}$.

IV. A TEREBRÁK CSALADJA.

E családból R. HÖRNES és AUNGER műve 14, közöttük egy kétséges alakot sorol föl, melyek az ADAMS-féle rendszer *Acus*, *Hastula*, *Terebra*, *Myurella* nemeinek keretébe illenek. A 13 alak közül 9 közös és 3 csakis nálunk fordul elő. Ez utóbbiak számát két alakkal szaporíthatom, ú. m.:

Terebra (Acus) hungarica, nov. form.

Terebra (Myurella) Sophiae, nov. form.

Hazánk mediterrán korú rétegeiben így összesen 14 alak találtatott, melyek elterjedését az alábbi táblázat nyújtja.

Familia: Terebridæ	Lapugy	Bujtur	Nemesest	Kostej	Jablanicza	Szobb	Pécs	Szabolcs	Fraknóváralja
<i>Acus fuscata</i> , Brocc.	+	+		+	+	+	.	.	.
« <i>Hochstetteri</i> , R. HÖRN. & AU.
« <i>costellata</i> , Sow.
« <i>pertusa</i> , BAST	+	+		+	.	+	.	.	.
« <i>fusiformis</i> , M. HÖRN.	
« <i>hungarica</i> , nov. form.	+	+	.
<i>Hastula cineroides</i> , R. HÖRN & AU.	+	
« <i>striata</i> , BAST
<i>Terebra acuminata</i> , Brocc.	+		.	+	
» <i>transsylvanica</i> , R. HÖRN. & AU.	+
« <i>Basteroti</i> NYST ..	+	+	.	+	.	+	.	.	
« <i>bistriata</i> , GRAT ..	+	.		+	.	+	.	.	.
<i>Myurella Lapugyensis</i> , R. HÖRN. & AU.	+
« <i>Sophiæ</i> , nov. form.	+

1. *Terebra (Acus) hungarica*, nov. form.

IV. tábla, 6. ábra.

Héja toronyalakú, 8 tekervényből álló tekercscsel. Az egyes tekervények alsó és felső részén egy-egy kidomborodó daganat fut körül úgy, hogy a tekervények homorúak s a varrány mély csatornát képez. Különben a héj felülete síma s csak növési vonalak vannak azon. A színezés megvan tartva, mely barna, hálószerű rajzból áll. A mállottabb példányokon a háló barna színben kiemelkedik, míg a szemek fehérszínű bemélyedéseket ké-

peznek. Külső ajka valamennyi példányon le van törve és így a szájnylás alakját csak megközelítőleg lehet tojásszerűnek nevezni. A belső ajak a kissé megcsavarodott orsót tetemesen megvastagítja.

A *T. hungarica* eddig csak Baranyamegye mediterránkorú rétegeiben találtatott és *Pécsről* s *Szabolcsról* BÖCKH JÁNOS igazgató úr részletes földtani felvételei alkalmával számos példányt gyűjtött.

A lerajzolt példány Szabolcsról való, méretei:

a héj hossza $23 \frac{m}{m}$,
a héj szélessége $8 \frac{m}{m}$.

2. *Terebra (Myurella) Sophiae*, nov. form.

IV. tábla, 7. ábra.

A m. kir. földtani intézet TORMA ZSÓFIA úrhölgy ajándékai folytán *Lapugyról*, a mediterrán kövületek e páratlan helyéről egy igen szép gyűjtemény birtokába jutott, a melyben a revideálás alkalmával egy új alaknak 1 példányát találtam. Ez új alakot, mely diszítése folytán az eddig ismert *Terebráktól* egészen elüt, szabad legyen ezennel TORMA ZSÓFIA úrhölgy tiszteletére neveznem el.

A *Terebra Sophiae* karcsú alak, melynek tekerese 14 tekervényből áll, a melyeket egymástól kevésbé éles varrányok választanak el. Az egyes tekervények felső harmadában egy, a varránynál sokkal élesebb barázda fut körül, úgy, hogy a felső harmadban egy határozott szalag keletkezik, melyet ritkás tompa bütykök diszitenek; az alsó kétharmadban viszont e bütyköknek megfelelően, az alsó harmad felé mindinkább vastagodó hosszásági bordák vannak. A szájnylás alakja, miután a jobb ajak letörve van, csak megközelítőleg határozható meg, s úgy látszik nyúlt ovalis alak. Orsója csak kissé csavart.

A lerajzolt egyedüli példány méretei:

a héj hossza $32 \frac{m}{m}$,
a héj szélessége $6 \frac{m}{m}$.

*

A IV. TÁBLA MAGYARÁZATA:

1. a, b, c ábra. *Conus (Chelyconus) Böckhi*, nov. form., természetes nagyságban.
2. a, b, c ábra. *Conus (Chelyconus) fusiformis*, nov. form., természetes nagyságban.
3. a, b ábra. *Cypraea (Pustularia) R. Haernesii*, nov. form., természetes nagyságban.
4. ábra. Ugyanazon alak egy másik példánya körülbelül másfélszeres nagyításban.
5. a, b ábra. *Mitra (Costellaria) Szobbiensis*, nov. form., körülbelül másfélszeres nagyításban.
5. c ábra. Ugyanaz természetes nagyságban.
6. a, b ábra. *Terebra (Acus) hungarica*, nov. form., természetes nagyságban.
7. a, b ábra. *Terebra (Myurella) Sophiae*, nov. form., természetes nagyságban.

A lerajzolt példányok a m. kir. földtani intézet gyűjteményeiben vannak.

Pag. 171.

NEUE GASTEROPODEN-FORMEN AUS DER MEDITERRANEN FAUNA VON UNGARN.

Von JULIUS HALAVÁTS.

(Tafel IV.)

Herr R. HOERNES in Verbindung mit Herrn M. AUINGER* beabsichtigen bekanntlich in einer neuen Bearbeitung des M. HOERNES'schen Werkes «Die fossilen Mollusken des Tertiärbeckens von Wien» die während des letzten 30jährigen Intervalles gewonnenen neuen Resultate der Wissenschaft in Anwendung zu bringen. Ihre Untersuchungen erstrecken sich aber nicht auf die Formen aller dreier Stufen der Neogen-Aera, wie dies im M. HOERNES'schen Werke geschieht, nehmen aber statt dessen die erste und zweite *Mediterranstufe* der gesammten österreichisch-ungarischen Monarchie auf, welche sich in ersterem nur auf die Umgegend von Wien beschränkt.

Bei der Revidirung des palaeontologischen Materials der ungarischen Fundorte, welche im *k. ung. geol. Institut* vertreten sind, gelang es mir, einige neue Formen der bis jetzt im obigen Werke beschriebenen Geschlechter aufzufinden, deren Beschreibung den Gegenstand der vorliegenden Publication bilden soll. Es sei mir noch gestattet hervorzuheben, dass meine Beobachtungen durch die dankenswerthe Gefälligkeit des Herrn Prof. R. HOERNES gleichfalls bestätigt wurden.

1. **Conus (Chelyconus) Böckhi**, nov. form.

Taf. IV. Fig. 1.

Die Schale ist dick, kreiselförmig, mit mässig erhabenen im Ganzen concaven Gewinde. Die Windungen besitzen eine seichte Rinne und sind von einander durch tiefe Nähte geschieden. Die Oberfläche des letzten

* R. HOERNES und M. AUINGER. Die Gasteropoden der Meeresablagerungen der ersten und zweiten Miocänen Mediterran-Stufe. Abhandl. der k. k. geol. Reichsanst. XII. Band. 1., 2., 3. Heft. Weiterhin erscheint im Verlage von Alfred HÖLDER in Wien.

Umganges ist mit mehr-weniger starken S-förmigen Zuwachsstreifen und quer laufenden braun gefärbten zerrissenen Linien bedeckt, welchen am untern Theil der Schale 3—4 Falten entsprechen. Die Mundöffnung ist schmal, im unteren Theile ausgebreitet. Der obere Ausschnitt ist mässig gross. Die Spindel wird durch den inneren Mundrand nur wenig verdickt, die durch die zusammengezogenen Zuwachsstreifen gebildete äussere Geschwulst ist ziemlich stark.

Diese Form steht sehr nahe zu *Conus ventricosus* Bronn, unterscheidet sich aber von ihr durch die schlankere Gestalt, durch die Erhabenheit des Gewindes, durch den Mangel der Streifung des oberen Theiles der Windungen, hauptsächlich aber durch die Färbung, welche bei *C. ventricosus* aus unregelmässig vertheilten Flecken und zerrissenen Linien, bei *C. BöCKH* aus etwas weit von einander stehenden, weniger zerrissenen Linien besteht, ausserdem noch durch den unteren Theil der Schale, welcher bei jener mit gedrängten Furchen versehen ist, bei unserer Form hingegen 3—4 Falten zeigt.

Zum Zeichen meiner Hochachtung erlaube ich mir diese neue Form mit dem Namen des Herrn JOHANN BÖCKH, Director des k. ung. geol. Institutes zu bezeichnen.

Das abgebildete Exemplar ist $47\frac{m}{m}$ lang und $28\frac{m}{m}$ breit.

Der Fundort ist *Hidas* (Baranyaer Comitai) und wurde nur im abgebildeten, an der Basis beschädigten Exemplar angetroffen.

Das Original befindet sich in der Sammlung des k. ung. geologischen Institutes.

2. *Conus (Chelyconus) fusiformis*, nov. form.

Taf. IV. Fig. 2.

Die Schale ist schlank, spindelförmig, mit hohem Gewinde. Die durch bestimmte Nähte getrennten einzelnen Windungen, wie das Gewinde selbst, sind gerade. Die Oberfläche der Schale ist, abgesehen von den Zuwachsstreifen, welche eine gedehnte S-Form zeigen und einen sehr kleinen Ausschnitt am oberen Theile der Mundöffnung andeuten, glatt und besitzt nur am unteren Theil einige breite Furchen, welche zu unterst sich dichter anhäufen und dadurch eine Geschwulst bedingen. Der innere Mundrand verdickt nur sehr wenig die Spindel. Die Mundöffnung ist schmal.

Conus fusiformis steht nahe zu *C. praelongus*, R. Hörn. & Au., unterscheidet sich aber schon auf den ersten Blick durch die spindelförmige Gestalt. Ziehen wir die charakteristischen Unterschiede der zwei Formen näher in Betracht, können wir ersehen, dass, bei *C. praelongus* das Gewinde und die einzelnen Windungen sehr wenig convex sind, bei unserer Form sie kaum von der Geraden abweichen. Jener ihre ersten Windungen sind geperlt, was bei dieser fehlt, ferner sind an unserer Form die Nähte viel

ausgeprägter. Der Hauptunterschied liegt aber in der Oberfläche der Schale, welche bei *C. praelongus*, das Gewinde mit inbegriffen, mit hervorgetretenen Querlinien, welche gegen die Basis der Schale immer mehr Bestimmtheit annehmen, geziert, bei *C. fusiformis* glatt ist und nur an der Basis einige breitere Furchen aufweist.

Das einzige, abgebildete Exemplar besitzt bei einer Höhe von $36\frac{m}{m}$, eine Breite von $17\frac{m}{m}$.

Der Fundort ist *Hidas* (Baranyaer Comitatus). —

Der Genus *Conus* ist in den mediterranen Schichten von Ungarn durch 39 Arten vertreten, von denen 22 auch in Oesterreich, 16 speciell in Ungarn auftreten.

Ihre Verbreitung in Ungarn wird durch die Tabelle* auf p. 173 des ung. Textes ersichtlich.

Cypræa (Pustularia) R. Høernesii, nov. form.

Taf. IV. Fig. 3.

Die Schale ist oval, am Rücken mit unregelmässig zerstreuten kleineren grösseren Blasen bedeckt, welche von der braunen Grundfarbe in weisser Farbe abstechen und sich bis zum Rande der Basis erstrecken. Die Mundöffnung ist schmal, auf beiden Seiten sehr wenig zurückgebogen. Den rechten, wie den linken Mundrand zieren kleine Zähnnchen, welche bei ersterem gedrängt aneinander stehen, bei letzterem schütterer auftreten, sich aber in das Innere der Schale hineinziehen.

Unsere Form ist das weniger gezielte Geschwisterpaar von *C. Duclosiana*, Bast. So fehlt jener die am Rücken der *C. Duclosiana* verlaufende breite Furche, ausserdem breitet sich die Mundöffnung noch über die Schale hinaus und ist aufgeworfen, bei unserer Form bleibt sie aber im Rahmen der Schale; die den Mundrand von *C. Duclosiana* zierenden Zähnnchen verlaufen als rippenartige Erhöhungen beinahe bis zum Rand der Schale, bei *C. R. Høernesii* kommt auch dies nicht vor und zeigt nur in der Jugend einige Neigung hiezu, welche aber später verschwindet.

Ich nehme mir die Freiheit diese neue Form mit dem Namen des Herrn Dr. R. HØERNES zu bezeichnen.

Von *Lapugy* besitzt das k. ung. geol. Institut 3 Exemplare von verschiedener Grösse, deren Dimensionen folgende sind :

* Was die Verbreitung anbelangt ist :

| = mit solchem Vorkommen, welches in R. HØERNES und M. AUINGER's Werk angegeben ist, welches aber von mir nicht constatirt wurde.

+ = angegebene und von mir constatirtes Vorkommen.

† = nicht angegebene aber von mir constatirtes Vorkommen.

	I.	II.	III.
die Höhe der Schale	16 $\frac{m}{m}$	15 $\frac{m}{m}$	12 $\frac{m}{m}$
die Breite » »	13 $\frac{m}{m}$	11 $\frac{m}{m}$	8 $\frac{m}{m}$

Das abgebildete Exemplar befindet sich in der Sammlung des k. ung. geol. Institutes. —

Von der Familie der *Cypræen* kommen in den mediterranen Schichten von Ungarn ausser drei nur hier auftretenden noch 9 Arten vor, welche auch in den gleich alten Schichten von Oesterreich bekannt sind.

In den mediterranen Schichten von Ungarn ist die Verbreitung der *Cypræen* in der Tabelle auf p. 176 des ung. Textes zusammengestellt.

Mitra (Costellaria) Szobbiensis, nov. form.

Taf. IV. Fig. 5.

In der Sammlung des k. ung. geol. Institutes befinden sich 2 von *Szobb* stammende *Mitra*-Formen, welche mit der in R. HOERNES und M. AUINGER's Werk als *M. intermittens* beschriebenen in naher Verwandtschaft stehen, deren Schalen aber viel reicher geziert sind, als bei dieser. *M. intermittens* besitzt nämlich nur Längs-, die *Szobber* Exemplare neben den Längs- aus Quer-Rippen.

Die Schale der *Mitra Szobbiensis* ist eine schlanke Spindel. Abgesehen von den embryonalen Windungen, welche bei unseren Exemplaren abgebrochen sind, besteht das Gewinde aus 9 beinahe flachen, durch scharfe Nähte geschiedenen Windungen. Die oberen 3 Windungen sind ganz glatt und nur die folgenden sind mit an Zahl und Stärke immer mehr und mehr zunehmenden, schütter vertheilten Längs- und aneinander gedrängten, fadenförmigen, auch mit freiem Auge wahrnehmbaren Querrippen bedeckt. Letztere sind am unteren Theil der letzten Windung am stärksten ausgebildet. Die Mundöffnung ist länglich, schmal, der rechte Mundrand innen gedrängt runzelig. Die Spindel ist mit 4 Runzeln geziert.

Die Dimensionen des abgebildeten Exemplares sind:

die Höhe der Schale	17 $\frac{m}{m}$
die Breite » »	4 $\frac{m}{m}$.

Das abgebildete Exemplar befindet sich in der Sammlung des k. ung. geol. Institutes.

Die Familie der *Mitren* ist in Ungarn mit 25 Arten vertreten, von denen 8 nur in vaterländischen Fundorten angetroffen wurden, ihre Verbreitung zeigt die Tabelle auf p. 177 des ung. Textes.

1. **Terebra (Acus) hungarica**, nov. form.

Taf. IV. Fig. 6.

Die thurmformige Schale besteht aus 8 Windungen. An dem oberen und unteren Theil der einzelnen Windungen befindet sich eine angeschwollene Wulst, so dass die Windungen concav erscheinen und die Nähte tiefe Kanäle bilden. Die Oberfläche der Schale ist mit Ausnahme der Zuwachsstreifen glatt. Die Färbung besteht aus einer braunen netzartigen Zeichnung, welche an den etwas verwitterten Exemplaren hervor steht. Da der äussere Mundrand bei allen Exemplaren abgebrochen ist, kann die Form der Mundöffnung nur annähernd als oval bezeichnet werden. Der innere Mundrand verdickt die etwas gedrehte Spindel.

Terebra hungarica wurde in den mediterranen Schichten von *Fünfkirchen* und *Szabolcs* (Baranyaer Comitatus) durch Herrn Director Johann Böckh in grosser Menge gesammelt.

Das abgebildete Exemplar stammt von Szabolcs.

Die Höhe der Schale beträgt $23\frac{m}{m}$
die Breite » » » $8\frac{m}{m}$.

Das Original-Exemplar ist in der Sammlung des k. ung. geol. Institutes aufbewahrt.

2. **Terebra (Myurella) Sophiae**, nov. form.

Taf. IV. Fig. 7.

Durch Geschenke des Fräuleins SOPHIE TORMA gelangte das k. u. geol. Institut in Besitz einer ziemlich reichen Sammlung von Lapugyer Versteinerungen, bei deren Revidirung ein Exemplar einer neuen *Terebra*-Form angetroffen wurde und welche ich als Ausdruck unseren Dankes mit dem Namen der Spenderin zu bezeichnen mir erlaube.

Terebra Sophiae ist eine schlanke Form, dessen Gewinde aus 14 Windungen besteht, welche durch deutliche Nähte geschieden sind. In dem oberen Drittel der einzelnen Windungen läuft eine viel deutlichere Furche als die Nähte herum, so dass sich dadurch ein ausgesprochenes Band bildet, welches mit schütter stehenden, stumpfen Knoten geziert ist; in den unteren zweidrittel Theilen treten den Knoten entsprechend, an Stärke im unteren Drittel zunehmende Längsrippen auf. Die Form der Mundöffnung kann, nachdem der rechte Mundrand abgebrochen ist, nur annähernd als länglich oval bestimmt werden. Die Spindel ist wenig gedreht.

Des einzig vorhandenen und abgebildeten in der Sammlung des k. u. geologischen Institutes aufbewahrten Exemplares Dimensionen sind folgende:

Die Länge der Schale $32\frac{m}{m}$
die Breite » » $6\frac{m}{m}$.

Terebra-Arten sind in den mediterranen Schichten von Ungarn bis jetzt 14 bekannt, von welchen 9 mit solchen von Oesterreich übereinstimmen, ihre Verbreitung ist auf der Tabelle p. 179 des ungarischen Textes gegeben.

*

ERKLÄRUNG DER TAFEL IV.

1. a. b. c. *Conus (Chelyconus) Böckhi*, nov. form. in natürlicher Grösse.
2. a. b. c. *Conus (Chelyconus) fusiformis*, nov. form. in natürlicher Grösse.
3. a. b. *Cypraea (Pustularia) R. Hoernesii*, nov. form. in natürlicher Grösse.
4. Ein anderes Exemplar derselben Form beinahe ein-einhalbmal vergrössert.
5. a. b. *Mitra (Costellaria) Szobbiensis*, nov. form. beinahe ein-einhalbmal vergrössert.
5. c. In natürlicher Grösse.
6. a. b. *Terebra (Acus) hungarica*, nov. form. in natürlicher Grösse.
7. a. b. *Terebra (Myurella) Sophiae*, nov. form. in natürlicher Grösse.

Természetráji Füzetek

VIII. kötet, 1884.

Halaváts Gy.

IV. Tábla.

